

DRUŽBENI VIDIKI OSEBNIH SPLETNIH STRANI

Gregor Petrič

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana
gregor.petric@uni-lj.si

Povzetek

Svetovni splet je hipertekstovno osnovani informacijski sistem, ki je namenjen hitremu, učinkovitemu in demokratičnemu dostopu do informacij, hkrati pa je še precej več, saj so osnovni elementi sistema, spletne strani, produkti številnih različnih družbenih akterjev. Osredotočimo se na spletne strani posameznikov, pri čemer ni zanimivo zgolj vprašanje, kako le-te prispevajo k naravi sistema, ampak tudi kakšno vlogo igrajo spletne strani v življenju posameznikov. Pilotska empirična raziskava pokaže različne rabe spletnih strani in izpostavi dejavnike, ki jih določajo.

Abstract

SOCIAL ASPECTS OF PERSONAL HOME PAGES

World Wide Web is a hypertext based information system intended for fast, efficient and democratic access to information, yet the description is too narrow if we consider that a wide spectrum of social actors are producing web pages, which are basic elements of the system. We focus on web pages of individuals, where besides the elaboration of their relation to the nature of the system, a question regarding their role in individuals' everyday life emerges. A pilot study points to different usages of web pages and identifies several factors influencing them.

1. FUNKCIJA SVETOVNEGA SPLETA

Svetovni splet je nastal pred dobrimi desetimi leti na osnovi idej hiperteksta [1][2] kot sistem, ki bi uporabnikom, predvsem iz akademskih in raziskovalnih institucij, omogočal hiter, učinkovit in demokratičen dostop do velike količine informacij [3]. S prehodom v splošno javno rabo, je svetovni splet doživel nesluten razvoj in je danes sistem, ki ne omogoča zgolj dostopa do informacij, ampak je postal pomemben del ekonomske, politične in tudi družbene sfere. V luči razprav različnih avtorjev, med katerimi eni ugotavljajo, da je svetovni splet zgolj še domena oglaševanja [4], drugi menijo, da hipertekst izginja s svetovnega spleta [5], je pomembno vprašanje, v kolikšni meri se sploh še ohranja primarna funkcija svetovnega spleta, to je omogočanje učinkovitega dostopa do informacij na osnovi hipertekstovne platforme.

Pri iskanju odgovora na to vprašanje si lahko pomagamo z analizo posameznih elementov svetovnega spleta, ki so posamezne spletne strani. Tvorci spletnih strani so družbeni akterji v najširšem pomenu besede – od posameznikov, klubov, društev, neformalnih organizacij do podjetij, korporacij in državnih institucij, pri čemer spletne strani posameznikov igrajo domnevno majhno vlogo v primerjavi s stranmi drugih akterjev, vendar se osredotočimo na njihovo analizo iz dveh razlogov: (a) z analizo informativne vloge spletnih strani lahko nekaj povemo o informacijski funkciji celotnega svetovnega spleta in (b) s sociološkega vidika je pomembno vprašanje, kakšno vlogo lahko igra spleta stran v posameznikovem življenju.

V tekstu so opredeljene različne rabe osebnih spletnih strani, ki jih je moč v najboljšem primeru zgolj analitično ločiti na osnovi teoretskih perspektiv funkcionalizma, sodobnejših socioloških razpravah o sebstvu in komunikoloških razpravah o delovanju posameznika v

javni sferi. V drugem delu je predstavljeno empirično preverjanje teoretskih konceptov na vzorcu posameznikov z osebnimi spletnimi stranmi.

2. POMEN OSEBNIH SPLETNIH STRANI

Tvorjenje spletnih strani posameznikov lahko obravnavamo kot človeško delovanje, ki ga je moč različno opredeliti in pojasniti glede na teoretična izhodišča in pojavne značilnosti.

2.1 Informativno delovanje

Zgodnejša sociološka razmišljanja so se intenzivno ukvarjala z vprašanji družbe, družbenega sistema in reda, pri čemer je dolgo imela primat funkcionalistična tradicija, ki jo je začrtal Durkheim [6]. Delovanje posameznikov je bilo pojmovano zgolj kot normativno delovanje, tisto, ki sledi normam in s tem prispeva k obstoju družbenega reda [7]. S tovrstnim funkcionalističnim razumevanjem odnosa med delom in celoto lahko v določeni meri vzpostavimo analogijo z delovanjem posameznikov kot tvorcev spletnih strani v sistemu svetovnega spleta. Namreč, individualni deli morajo delovati 'informativno' v smislu, da spletne strani ponujajo kvalitetno informacijsko vsebino in relevantne hipertekstovne povezave na druge spletne strani in tako prispevajo k ohranitvi primarne funkcije svetovnega spleta. S funkcionalistične perspektive lahko normo definiramo kot pritisk k 'informativnemu' delovanju, pri čemer je ključno vprašanje zagotavljanje takega delovanja. Durkheim je v svojih zgodnejših delih ugotavljal, da je normativno delovanje zagotovljeno s pritiski fizičnih institucij v obliki pozitivnih in negativnih sankcij, medtem ko je v zrelejšem obdobju preusmeril pozornost k internalizaciji norm skozi primarno in sekundarno socializacijo [7]. Obstoj norme 'informativnega' delovanja težko najdemo v zgoraj identificiranih virih, kar ne pomeni, da taka norma ne obstaja, le njen izvor je potrebno iskati drugje. Tu nam lahko pomagajo teoretske perspektive simboličnega interakcionizma in družbenega konstruktivizma [8], na osnovi katerih lahko rečemo, da se neka norma oblikuje družbeno, s kontinuiteto in rutino določenega načina delovanja, pri čemer posameznik rutino določenega delovanja zaznava kot pritisk. V začetku devetdesetih je obstajala norma v smislu prevladujočega in, na posameznikovem nivoju, zaželenega načina delovanja, ki mu lahko rečemo normativno. Svetovni splet je namreč zrcalil hipertekstovno strukturo, saj so bile spletne strani prežete s kvalitetnimi informacijami in povezavami na druge relevantne strani. Producenti so bili večinoma akterji iz znanstvene in akademske sfere, pri čemer se zdi, da je zaradi skupne profesionalne usmerjenosti obstajalo tudi temeljno soglasje glede delovanja na svetovnem spletu. Predpostavljamo, da posamezniki iz akademskih ali raziskovalnih sfer zaznavajo to primarno obliko delovanja na svetovnem spletu kot zaželeni način delovanja, podobno pa tudi tisti posamezniki, ki se jim je v toku izkušenj specifične uporabe svetovnega spleta izoblikovala zaznava norme 'informativnega' delovanja. Ob bok temu ugotavljamo, da je današnja narava svetovnega spleta v veliki meri spremenjena, zato pričakujemo prevlado drugih načinov tvorjenja spletnih strani. Danes so na spletu prisotni tudi drugi načini delovanja kot je 'informativno', predvsem se zdi, da posamezniki uporabljajo spletne strani v bolj instrumentalne namene [9].

2.2 Samopredstavitev

Maloštevilni avtorji, ki se ukvarjajo z naravo osebnih spletnih strani [10][11][12], soglasno ugotavljajo, da gre za t.i. samopredstavitev, pojem, ki ga je najbolje razvil Goffman [13] v svojih izjemno natančnih in inovativnih spisih o interakciji v vsakdanjem življenju. V nasprotju z omenjenimi avtorji, ki se ukvarjajo s formalno analizo osebnih spletnih strani

skozi prizmo samopredstavitve, predpostavljam, da ni vsaka osebna spletna predstavitev a priori samopredstavitev, ampak lahko tvorjenje spletnih strani samo v določenih primerih obravnavamo kot različne načine predstavitve sebe.

Prvi tip samopredstavitve imenujem idealizirana samopredstavitev, ki je, če modificiram Goffmanovo pojmovanje, oblikovanje pozitivne javne podobe o sebi v skladu z družbeno priznanimi vrednotami, z namenom pridobiti pozitivno samopodobo [13]. Osebno spletno stran lahko razumemo kot medij interakcije med posameznikom, tvorcem spletne strani in občinstvom, uporabniki spletne strani. Narava medija omogoča tvorcu osebne spletne strani veliko kontrolo nad informacijami o sebi in tako posredno lahko močno vpliva na način, na katerega ga zaznavajo drugi [10]. V vsakdanjem življenju posamezniki ne izkušajo take kontrole nad informacijami, ki jih dajejo drugim, saj se njihova javna podoba ne oblikuje zgolj na podlagi informacij, ki jih zavestno sporočajo, ampak tudi na osnovi gest, nezaželenih fizičnih znakov, ipd [10]. Predpostavljam, da bodo nekateri posamezniki izkoristili tovrstno naravo svetovnega spleta in bodo tvorili osebno spletno stran v idealiziranem smislu z namenom, da oblikovanja pozitivne javne podobe. Zdi se, da bo to še posebej značilno za posameznike, ki imajo v vsakdanjem življenju sicer precej težav z uveljavljanjem kompetentne javne podobe.

Drugi tip poimenujem predstavitev koherentnega sebstva in pomeni uporabo spletne strani za koherentno izražanje lastne identitete. Slevin[9] in Giddens[14] ugotavljata, da posamezniki uporabljajo informacijsko-komunikacijsko tehnologijo kot nov mehanizem za oblikovanje koherentne identitete. Giddens nadalje meni, da lahko posameznik z novo tehnologijo rešuje t.i. 'dileme sebstva', ki odsevajo stanje krize identitete. Gre za posameznikov občutek izgubljenosti in fragmentiranosti, ki je specifičen pozni oz. post moderni. Zaradi intenzivnih procesov globalizacije, detradicionalizacije in povečane reflektivnosti, posamezniki izkušajo visoko stopnjo tveganja [9][14]. Vpeti so v različne družbene interakcije in kontekste srečevanj, doživljajo visoko stopnjo odprtosti družbenim organizacijam in so izpostavljeni številnim virom informacij [15]. Nova tehnologija omogoča posameznikom, da rešujejo občutek krize identitete z vzpostavljanjem novih načinov zavezanosti, vzajemnosti in reševanja nemoči [14]. Posamezniki na svojih spletnih straneh objavljajo reprezentativne informacije o sebi, ki jim omogočajo koherentno samodefiniranje, hkrati pa vzpostavljanje občutka kompetence.

2.3 Javno izražanje mnenja

Čeprav se v prispevku osredotočimo na sociološke vidike delovanja na svetovnem spletu, ne moremo mimo dejstva, da je svetovni splet neke vrste množični medij. Svetovni splet je v vsaj eni lastnosti podoben tradicionalnim množičnim medijem in sicer ima sporočevalca, tvorca spletne strani, potencialno množično občinstvo. Bolj pomembne se zdijo lastnosti, ki ju razlikujejo, saj ravno te pomenijo potencial za bolj demokratične procese v družbi. O vlogi novih informacijskih in komunikacijskih tehnologij v demokratičnih procesih se razvijajo intenzivne diskusije [16], vendar le malo opazovalcev izpostavlja dejstvo, da lahko vsak posameznik, ki ima omogočen dostop do interneta, objavi svoja mnenja o javnih problemih pred potencialno množičnim občinstvom, kar je v številnih teorijah javnega mnenja, pomemben element v demokraciji. Na osnovi različnih razprav o javnem delovanju predpostavljamo, da bodo posamezniki, ki so dejansko aktivni v javnosti in, ki jih javni problemi neposredno zadevajo, uporabili osebno spletno za izražanje mnenja o javnih problemih.

3. PILOTSKA RAZISKAVA

3.1 Vzorec in podatki

Eden od namenov pričujočega raziskovalnega dela je empirično preverjanje veljavnosti različnih načinov uporabe osebnih spletnih strani in ustreznega pojasnjevalnega modela. To je bilo zaenkrat opravljeno zgolj v zelo omejenem obsegu s pilotsko raziskavo, ki je bila opravljena v okviru raziskave RIS na WWW, katera je potekala od julija od septembra 2001 [17]. V izredno obsežni in kompleksni anketni raziskavi je na modul o uporabi interneta odgovarjalo 710 respondentov, med katerimi jih je kar 30% izjavilo, da imajo svojo osebno spletno stran. Med njimi jih je imela slaba tretjina več kot eno osebno spletno stran. Različne uporabe osebnih spletnih strani smo merili z naborom indikatorjev na nivoju namenov, ki so jih imeli posamezniki pri tvorjenju svojih spletnih strani.

3.2 Skupine tvorcev osebnih spletnih strani

Z uporabo metode hierarhičnega združevanja smo na indikatorjih namenov uporabe spletnih strani dobili naslednje, relativno razločne skupine tvorcev spletnih strani.

Skupina	Opis	N=159
Informativno delovanje	želijo pomagati uporabnikom s koristnimi informacijami	29%
Izražanje identitete in idealizacija	predstavljajo se osebno in profesionalno, deloma pristranska pozitivna podoba	42%
Javno izražanje mnenja	izražajo svoja mnenja, ideje, želijo vplivati na uporabnike	18%
Uporaba	ni identificiranega namena	11%

Tabela 1: Skupine tvorcev osebnih spletnih strani na osnovi uporabe

Nepresenetljivo je največji delež respondentov, ki uporabljajo osebne spletne strani za oblikovanje koherentnega sebstva in idealizirano samopredstavitev, pri čemer zaradi omejenega števila indikatorjev slednjih dveh tipov ne moremo ločiti. Relativno velik delež, slaba tretjina respondentov, ne tvori spletnih strani instrumentalno, ampak želijo prispevati k ohranjanju osnovne funkcije svetovnega spleta, ki je omogočanje dostopa do kvalitetnih informacij. Dobra desetina respondentov se zaveda javne narave medija in izkorišča spletno stran zato, da objavlja na njih svoje poglede na družbeno in politično dogajanje, da izraža mnenja glede komercialnih produktov in javnih problemov. Zadnjega tipa, intuitivno poimenovanega uporaba, na osnovi empiričnih podatkov ni bilo moč natančneje identificirati, kaže pa na tip, ki ga v teoretični razpravi nismo posebej izpostavili, to je instrumentalna raba spletno strani kot sredstvo za maksimiziranje dobička, v obliki ponujanja storitev, prodajanja izdelkov, ipd. Nadaljnja multivariatna analiza pokaže zanimive rezultate: (a) respondenti, ki imajo svojo spletno stran na strežniku organizacije, v kateri so zaposleni, jo uporabljajo večinoma za informativno delovanje in izražanje identitete; (b) respondenti, ki imajo svojo spletno stran na komercialnem strežniku, jo uporabljajo za javno izražanje mnenja in idealiziranje in (c) posamezniki, ki imajo v vsakdanjem življenju težave pri komuniciranju z drugimi in imajo negativno podobo o sebi, uporabljajo osebno spletno stran za idealizacijo.

4. ZAKLJUČEK

Pilotska raziskava kljub metodološkim in statističnim pomanjkljivostim daje podporo različnim družbenim rabam osebnih spletnih strani in nakazuje, da je ponujeni pojasnjevalni model smiselno konceptualiziran. Opozoriti je potrebno, da so različne rabe spletnih strani merjene v subjektivnem smislu, na nivoju posameznikovih namenov pri vzpostavljanju spletnih strani, prav tako pri merjenih pojasnjevalnih spremenljivkah ni bilo moč ocenjevati kvalitete merjenja. Kakorkoli, ni težko zanikati, da posamezniki na svetovnem spletu delujejo zgolj normativno, tako kot naj bi delovali glede na vizije snovalcev svetovnega spleta, kar ne pomeni, da lahko zanikamo uporabnost osebnih spletnih strani posameznikov. Izkazalo se je, da lahko po eni strani koristijo posamezniku samemu, po drugi strani pa predstavljajo nove izzive demokratičnim procesom.

5. VIRI IN LITERATURA

- [1] BUSH, Vannvar: As we may think, Atlantic monthly, 1945, št. 176, str. 101-108.
- [2] LANDOW, George, P.: Hyper/Text/Theory, The John Hopkins University Press, 1984.
- [3] BERNERS-LEE, Tim: Axioms of Web architecture, <http://www3.org>, 1984
- [4] CHAN-OLMSTED, Sylvia M.: Marketing mass media on the World Wide Web, V: Albrarran, Allan in Goff, David (ur.): Understanding the Web: Social, political and economic dimensions of the internet, 2000, str. 95-117.
- [5] BIEBER, Michael, VITALI, Fabio: Hypermedia on the Web: What will it take?, <http://www.ec.njit.edu/~bieber>, 1999
- [6] DURKHEIM, Emile: The rules of sociological method, Glencoe: Free Press, 1958.
- [7] LEVINE, Donald, N.: On the critique of utilitarian theories of action, Theory, Culture and Society, 2000, št. 17, str. 63-78.
- [8] GIDDENS, Anthony: Nova pravila sociološke metode, Ljubljana: ŠKUC, 1989.
- [9] SLEVIN, James: The internet and society, Cambridge: Polity press, 2000.
- [10] CHANDLER, David: Writing oneself in cyberspace, 1997, www.aber.ac.uk.
- [11] ERICKSON, Thomas: The World Wide Web as social hypertext, Communications of ACM, 1996, str. 8-13.
- [12] ROSENSTEIN, Aviva Wendy: Self-presentation and identity on the World Wide Web, 2000, University of Texas at Austin: doktorska disertacija.
- [13] GOFFMAN, Erving: The presentation of self in everyday life, 1959, New York: Doubleday,.
- [14] GIDDENS, Anthony: Modernity and self-identity, 1991, Cambridge: Polity.
- [15] BAUMAN, Zygmunt: The individualized society, 2001, Cambridge: Polity.
- [16] OBLAK, Tanja: Images of electronic democracy: communication technologies and changes in participation and communication processes: doctoral dissertation.
- [17] RIS: Raziskava interneta v Sloveniji, <http://www.ris.org>.